

Advies over de opleidings- gebonden extra studiekosten in het hoger onderwijs

Vlaamse Onderwijsraad

Kunstlaan 6 bus 6
BE-1210 Brussel

T +32 2 219 42 99
F +32 2 219 81 18

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Adviesvrager: Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering,
Vlaams minister van Onderwijs op 10 juni 2016

**Uitgebracht door de Raad Hoger Onderwijs op 11 oktober 2016 met
eenparigheid van stemmen**

Vorbereiding: Werkgroep Studiekosten HO onder voorzitterschap van Joris
Hindryckx met inbreng van de commissie Diversiteit Hoger Onderwijs voorgezeten
door Rudy Van Renterghem

Dossierbeheerder(s): Isabelle De Ridder

1 Situering

Naar aanleiding van een vraag om uitleg in de Commissie Onderwijs van het Vlaams Parlement vroeg minister Crevits de regeringscommissarissen om een onderzoek uit te voeren naar de facturatie van extra studiekosten in het hoger onderwijs. Op vraag van de minister brengt de Vlor advies uit over dat rapport.

In dit advies formuleert de Vlor de gevraagde aanbevelingen over de communicatie van het rapport, maar maakt hij ook een aantal algemene bedenkingen bij opleidingsgebonden extra studiekosten.

2 Inhoud van het rapport van de regeringscommissarissen

Het rapport is gebaseerd op een bevraging van de rectoren en algemeen directeurs van de instellingen hoger onderwijs. Het onderzoek geeft een antwoord op volgende vragen:

- Welke methodes hanteren universiteiten en hogescholen om studiekosten die buiten het studiegeld vallen, aan te rekenen aan studenten?
- Houden instellingen daarbij voldoende rekening met de betreffende regelgeving?
- Hoe wordt gegarandeerd dat studenten te allen tijde duidelijk geïnformeerd zijn over het kostenplaatje van hun studies?
- Welke inspanningen doen instellingen om binnen hun sociaal beleid studenten met financiële moeilijkheden te helpen om deze kosten te dragen?

3 Studiekosten die buiten het studiegeld vallen

Het rapport van de regeringscommissarissen stelt vast dat alle instellingen, minstens ten dele, extra kosten aanrekenen naast het studiegeld. Deze kosten zijn zeer divers. Instellingen rekenen deze kosten aan via individuele facturen, forfaits of een mengvorm. De doorgerekende kosten zijn doorgaans goed omschreven en gemotiveerd. Er wordt in een aantal gevallen rekening gehouden met het aantal opgenomen studiepunten en het type contract.

3.1 Wat zijn extra studiekosten?

3.1.1 Nood aan transparantie

De Vlor leest in het rapport van de regeringscommissarissen dat opleidingsgebonden extra studiekosten die door de instelling aangerekend worden en die buiten het studiegeld vallen, kunnen oplopen tot enkele honderden euro's, afhankelijk van de gekozen studierichting. En dit terwijl het studiegeld nog niet zo lang geleden verhoogd is. Dit zijn hoge bedragen, waarvan de Vlor vermoedt dat ze voor heel wat studenten een bijkomende financiële drempel vormen voor de toegang tot het hoger onderwijs. Dit komt de verdere democratisering van het hoger onderwijs niet ten goede.

De Vlor vindt het daarom nodig dat instellingen verder nadenken over welke kosten precies in rekening gebracht kunnen worden. Hij vraagt ook om voortdurend in de gaten te houden of deze kosten niet gedrukt kunnen worden en vraagt aan instellingen om kostenbeheersend te denken.

De Vlor is van mening dat de onderfinanciering van het hoger onderwijs niet doorgerekend mag worden aan de student. Om dit te vermijden, vraagt hij volledige transparantie over deze extra studiekosten.

Opleidingsgebonden extra studiekosten verschillen erg veel van opleiding tot opleiding, maar ook van instelling tot instelling. Zo verwijst de ene instelling studenten door naar derden om cursusmateriaal of boeken aan te kopen, terwijl de andere instelling dit zelf voor haar studenten regelt. De extra studiekosten die door de instelling aangerekend worden, zullen dus in de twee gevallen sterk van elkaar verschillen. Het moet voor studenten duidelijk zijn welke extra opleidingsgebonden studiekosten zij kunnen verwachten. Hetzij aangerekend door de instelling, hetzij door derden (zie 5).

3.1.2 Verhouding met het studiegeld

Opleidingsgebonden extra studiekosten zijn studiekosten die niet gedekt worden door het studiegeld. De Codex Hoger Onderwijs definieert het studiegeld als het bedrag te betalen door de student voor de deelname aan onderwijsactiviteiten en/of examens.¹ Dit is een zeer ruime definitie, die eigenlijk aangeeft dat met het studiegeld wel al heel wat kosten geregeld zijn. Examenkopijen, gebruik van wifi, gebruik van naslagwerken, uitnodigen van gastsprekers, bedrijfsbezoeken, ... zitten hier voor de Vlor duidelijk in vervat. Dit zijn immers zaken die nodig zijn voor de organisatie van hedendaags onderwijs met inbegrip van examens. Goederen die van eigenaar veranderen kunnen wel aangerekend worden (boeken, labojassen...).

De Vlor is geen vragende partij om een regelgevende lijst vast te stellen van zaken die onder het studiegeld vallen. Hij vertrouwt erop dat instellingen deze afweging op een billijke manier maken. Hij vraagt wel dat instellingen zich voortdurend blijven afvragen of de extra opleidingsgebonden kosten die zij aanrekenen niet vallen onder het studiegeld. Deze discussie moet voor de Vlor tot op het niveau van de opleidingen gevoerd worden. Op die manier kunnen alle kosten die over de hele opleiding gemaakt worden, meegenomen worden en kan dit ook transparant aan de student gecommuniceerd worden.

Door dit gesprek op het niveau van de opleidingen in gang te zetten, denkt de Vlor dat individuele docenten en instellingsbesturen gesensibiliseerd worden om na te denken over de noodzaak van bepaalde uitgaven (voor o.a. materialen) en over manieren om de kosten te drukken (bijvoorbeeld het elektronisch aanbieden van een handboek via een campuslicentie). In deze discussie is het erg belangrijk om in de opleidingsgremia ook de dialoog aan te gaan met de studentenvertegenwoordigers.

De Vlor vraagt de overheid om instellingen te stimuleren om deze discussie in gang te zetten en hierover openlijk en transparant te communiceren.

3.2 Verplichte studie-uitstappen

Verplichte studie-uitstappen dragen ongetwijfeld bij tot de verlevendiging van de leeromgeving en vallen dus idealiter onder het studiegeld. De vervoers- en verblijfskosten kunnen daarbij echter erg hoog oplopen. De Vlor begrijpt dat het voor instellingen onmogelijk is om deze kosten op te nemen binnen het studiegeld, maar pleit voor een omzichtige omgang met studiereizen. Daarbij

¹ Besluit van de Vlaamse Regering tot codificatie van de decretale bepalingen betreffende het hoger onderwijs. 11 oktober 2013. Artikel I.3, 64°.

moet telkens zorgvuldig nagegaan worden of deze uitstappen strikt noodzakelijk en relevant zijn en welke kosten gedrukt kunnen worden (een verblijf in jeugdherberg i.p.v. een hotel of een studiereis in België i.p.v. naar het buitenland, of een studiereis binnen Europa i.p.v. naar de VS, ...).

Daarnaast moeten studenten voor de aanvang van het academiejaar een indicatie krijgen van de totaalcost van deze studiereis (gebaseerd op een realistische inschatting, bijvoorbeeld op basis van de uitgaven van het vorige academiejaar) en moeten zij weten dat ze een beroep kunnen doen op een toelage, een lening of afbetaalplan. Gespreide betaling moet in elk geval mogelijk zijn en de instelling moet studenten hierop ook duidelijk wijzen. Een studiereis die in een van de latere studie jaren gepland is, moet ook al bij inschrijving aangekondigd worden. Volledige transparantie over de kosten die moeten gemaakt worden is noodzakelijk.

3.3 Aanrekening van forfaits

De Vlor is van mening dat kosten die doorgerekend worden aan de student, zoveel mogelijk gedetailleerd moeten worden. Een individuele factuur is daarom een minimumvereiste. Enkel op die manier kan de student duidelijkheid verkrijgen en kan volledige transparantie bereikt worden.

Om de planlast voor de instellingen te verminderen, kan voor sommige kosten met forfaits gewerkt worden. Het moet hierbij echter duidelijk zijn voor de student waarvoor het forfait precies staat. Ze moeten daarom op de individuele factuur geëxpliciteerd worden: 'algemene studiekosten eerste semester' is niet voldoende, 'forfait medisch materiaal' of 'forfait gebruik van het atelier na de schooluren' kan wel.

De Vlor stelt voor dat de aanrekening van forfaits proportioneel aan het opgenomen studiepunten gebeurt. Dit is de meest rechtvaardige manier van berekenen. Het advies van de studentenvertegenwoordiging over het forfait is telkens noodzakelijk.

Instellingen moeten hoe dan ook tegenover de regeringscommissaris en bedrijfsrevisoren kunnen aantonen hoe de forfaits berekend werden.

De Vlor gaat ervan uit dat instellingen opleidingsgebonden extra studiekosten aanrekenen aan kostprijs en hierop geen winst maken.

4 De regelgeving

De overheid heeft geen regelgeving voorzien over opleidingsgebonden extra studiekosten. Het rapport van de regeringscommissarissen geeft aan dat instellingen hiervoor aangewezen zijn op het interne onderwijs- en examenreglement. De meeste instellingen houden zich hier ook aan.

4.1 Nood aan regelgeving over de communicatie extra studiekosten

De Vlor is van mening dat geen bijkomende decretale regeling voorzien moet worden voor de berekening en aanrekening van extra opleidingsgebonden studiekosten. Hij vraagt wel dat instellingen decretaal verplicht worden om transparant te communiceren over de totale opleidingskost (zie 5).

Instellingen moeten minimaal in het onderwijs- en examenreglement expliciteren waar studenten meer informatie kunnen vinden over de opleidingsgebonden extra studiekosten (bijvoorbeeld op de website, brochures bij studentenvoorzieningen...).

4.2 Geen sanctionering, wel doorverwijzing

Als studenten het studiegeld niet betalen, dan kan de instelling ze uitsluiten van onderwijs- en examenactiviteiten. De Vlor vraagt geen wijziging van die maatregel, maar vindt niet dat hij kan worden toegepast bij niet-betaling van de opleidingsgebonden extra studiekosten die door de instelling aangerekend worden. Als studenten die kosten niet betalen, dan vallen ze onder de normale procedure voor niet-betalers van openstaande facturen (bijvoorbeeld het inschakelen van een incassobureau). Wel kan de instelling de student aanmanen om zich zo snel als mogelijk te wenden tot de studentenvoorzieningen.

4.3 Studentgecentreerd leren

Studentgecentreerd leren vraagt om dynamische en innovatieve leeromgevingen nodig. De Vlor is er voorstander van dat de instellingen blijvend investeren in mogelijkheden die de leeromgeving kunnen verlevendigen: studie-uitstappen, bedrijfsbezoeken, etc. Extra regelgeving, planlast of te strenge financiële beperkingen mogen hierbij niet beperkend werken. De raad vraagt wel dat instellingen daarbij nadenken over de relevantie van de kosten en voortdurend trachten om de kosten te drukken.

5 Studenten informeren over het totale kostenplaatje van hun studies

Het rapport van de regeringscommissarissen geeft aan dat onderwijsinstellingen op verschillende wijze informatie geven over extra kosten (via de website, ECTS-fiches, brochures, onderwijs- en examenreglement...). De mate waarin ze dit doen, verschilt sterk van instelling tot instelling. Meestal gaat het om richtbedragen. Studenten weten vaak pas na inschrijving wat de opleiding precies zal kosten. De regeringscommissarissen besluiten dat deze communicatie transparanter, gerichter, in een vroeger stadium en meer gestructureerd kan.

5.1 Een goede inschatting van de directe studiekosten voor een modeltraject

De Vlor sluit zich aan bij de conclusie van de regeringscommissarissen. De raad is van mening dat de volledige opleidingskost reeds voor de inschrijving transparant gedetailleerd en gecommuniceerd moeten worden in verschillende rubrieken. De overheid moet de verplichting om hierover transparant te communiceren, decretaal verankeren.

Elke student moet toegang hebben tot een inschatting van de kosten op opleidingsniveau, gebaseerd op de prijzen van het voorbije academiejaar en uitgewerkt voor een modeltraject. Dit overzicht moet beschikbaar zijn voordat de student zich inschrijft. Het gaat hierbij dan over de opleidingsgebonden extra studiekosten die door de instelling aangerekend worden, maar ook die bij derden (boekhandel...) gemaakt moeten worden. Daarnaast moet de student ook een zicht hebben op de totale directe opleidingsgebonden studiekost per opleidingsfase (met inbegrip van

bijvoorbeeld de inschatting van de kosten voor een bachelor- en masterproef²). Kosten die de opleidingsfase overstijgen, moeten geëxpliciteerd worden en in de berekening evenredig over de verschillende opleidingsfasen verdeeld worden. Voor grote aankopen zoals een laptop of een fototoestel moet de instelling de afschrijfkost voor een duurzaam toestel met minimale vereisten opgeven.

De website is een goed medium om deze extra opleidingsgebonden studiekosten te communiceren, maar de student mag hiervoor niet te veel moeten doorklikken. Het moet onmiddellijk duidelijk zijn waar deze informatie te vinden is. Een link bij de informatie over de opleiding lijkt hierbij het meest aangewezen. Maar deze informatie moet ook beschikbaar gemaakt worden bij de inschrijvingsbundel. ECTS-fiches moeten waar mogelijk duidelijk het nodige basismateriaal of studiereizen oplist, maar moeten geen prijzen of richtbedragen bevatten. Dit mag natuurlijk wel, maar ECTS-fiches zijn hiervoor in se te weinig flexibel. Ze zijn een juridisch instrument. De informatie die erin vervat zit, is juridisch afdwingbaar. Ze moeten uiteraard wel geactualiseerd zijn.

5.2 Zicht op de totale kost van de opleiding

De Vlor vindt het ook belangrijk dat studenten voor hun eerste inschrijving een zicht hebben op de totale kost van hun opleiding. Voor de inschatting van de directe studiekosten, kan de student terecht bij de instelling (zie hierboven). Via de studentenvoorzieningen moeten studenten een inschatting krijgen van de indirecte studiekosten (leefkosten bijvoorbeeld). Uiteraard is het goed als de student ook een goed beeld heeft van de studietoelage, studieleningen, studiefinanciering en faciliteiten die mogelijk zijn.

6 Een zicht op sociaal beleid

Het rapport van de regeringscommissarissen lijst op welke sociale voorzieningen instellingen voorzien voor steun bij het betalen van de extra opleidingsgebonden studiekosten. De Vlor vindt het nodig dat instellingen hiervoor blijvend inspanningen leveren. Hij vraagt echter om deze voorzieningen ook goed en duidelijk te communiceren aan de student. De student en zijn ouders moeten hiervan op de hoogte zijn voordat de student zich inschrijft. Bij inschrijving moet de student hierover ook actief geïnformeerd worden. De toegang tot deze voorzieningen moet ook laagdrempelig zijn en de aanvraag moet in alle discretie kunnen gebeuren. Het moet vermeden worden dat studenten een studiekeuze maken in functie van de studiekosten van een opleiding.

Isabelle De Ridder
secretaris Raad Hoger Onderwijs

Kristiaan Versluys
voorzitter Raad Hoger Onderwijs

² De student kan er wel op gewezen worden dat specifieke voor de bachelor- en masterproef de kosten ook sterk afhankelijk zijn van het gekozen onderwerp of eigen keuzes.